

Autonome leerders, duurzaam resultaat

Informatie voor coaches

Erasmus+

Deze handleiding is ontwikkeld in het kader van het project Autonomous Literacy Learners-Sustainable Results (ALL-SR).

Leden van de projectgroep:

Alex Bradell	OSEC
Kaatje Dalderop	Stichting Melkweg ⁺
Alexis Feldmeier	Westfälische Wilhelmsuniversität Münster
Elwine Halewijn	ITTA
Naeema Hann	Leedsbeckett University
Stefan Markov	Universität Leipzig

Projectleiding:

Elwine Halewijn	ITTA
-----------------	------

ALL-SR is mogelijk gemaakt dankzij het subsidieprogramma Erasmus+ van de Europese Commissie.

De Nederlandse pilots waren mogelijk dankzij bijdragen van de gemeentes Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag.

Inhoud

- 1 Inleiding
- 2 Wat is autonoom leren?
- 3 Waarom is autonoom leren belangrijk?
- 4 Wat is coaching?
- 5 Wat doet de coach precies?
- 6 Samenwerkend leren
- 7 Materiaal
- 8 Strategieën

Bronnen

Bijlage: Competenties autonome leerders

1 Inleiding

Het project Autonome Leerders (voluit: Autonomous Literacy Learners - Sustainable Results) heeft als doel kennis en kunde te ontwikkelen rond autonoom leren bij laaggeletterde leerders. Geletterdheid omvat binnen dit project zowel lezen en schrijven als rekenen en digitale vaardigheden. Het project is een internationaal project, waarin universiteiten en velddeskundigen uit Duitsland, Engeland en Nederland samenwerken.

Binnen Nederland hebben de vier grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) zich aan het project verbonden. In deze gemeenten vinden pilots plaats.

Doel van de aanpak is om de leerder stappen te laten maken in de richting van autonoom leren. Autonomie wordt gezien als een belangrijke succesfactor bij leren. Maar onderzoek naar leerdersautonomie richt zich zelden op laaggeletterde leerders. In dit project proberen we meer kennis en inzicht te krijgen met betrekking tot de vraag of en hoe autonomie bij laaggeletterde leerders versterkt kan worden.

Onderzoek toont aan ...

Volwassenen ondernemen gemiddeld vijf leerprojecten per jaar, waaraan ze meer dan honderd uur besteden. Die leerprojecten kunnen heel divers van aard zijn, van omgaan met je puberkinderen tot het verwisselen van fietsbanden, van duiven melken tot groente kweken.

(Alan Though)

Kennelijk zijn we in staat heel wat dingen in en van het leven te leren. We leren door te proberen, door fouten te maken, door te praten met mensen die er meer van weten.

En bijvoorbeeld ook door informatie te lezen op een website of door een filmpje op Youtube te bekijken.

2 Wat is autonoom leren?

Autonoom leren houdt in, dat de leerder de regie voert over het leren. Het betekent niet dat hij of zij altijd alleen of zonder hulp leert. Het betekent dat hij weet wat hij wil leren, hoe hij dat kan organiseren, waar hij bronnen kan vinden, hoe en aan wie hij om hulp kan vragen. Bovendien kan hij in de gaten houden of het leerproces goed verloopt en of de doelen bereikt worden.

Dit is voor laaggeletterde leerders misschien niet direct vanzelfsprekend. Leren wordt, in de context van lezen en schrijven, sterk geassocieerd met school. Op school is er een docent, en die vertelt wat je moet doen. Maar als we deze lijn volgen, dan stopt het leren zodra er geen docent meer is die zegt wat de leerder moet doen.

Als we dus stappen willen zetten naar duurzaam leren en naar duurzame geletterdheid, dan zullen we allereerst deze vanzelfsprekendheid moeten doorbreken. Leerders moeten zich ontwikkelen van passieve naar actieve leerders.

Kernpunten zijn:

- De leerder voert de regie over het leren;
- De leerder zet stappen richting zijn of haar persoonlijke doelen;
- Taken in het echte leven staan centraal.

In bijlage 1 treft u een overzicht aan van de competenties van autonome leerders.

3 Waarom is autonoom leren belangrijk?

Het moderne leven stelt steeds hogere eisen aan de lees- en schrijfvaardigheid van burgers. Ook zonder de nodige rekenvaardigheid en zonder digitale vaardigheden komen we al snel in de problemen. Om aan de eisen van de moderne samenleving te kunnen blijven voldoen, moeten we steeds nieuwe dingen leren. Ontwikkeling van de vaardigheden die nodig zijn om duurzaam zelfstandig te leren, zijn dus heel belangrijk om te kunnen blijven meedoen.

Voor laaggeletterde mensen is leren vaak een langzaam proces. En het is ook onmogelijk om te leren zonder dat je fouten maakt: mensen leren juist van hun fouten. Maar als het langzaam gaat, en je maakt fouten, dan kan het wel frustrerend zijn voor de leerder.

Wetenschappers hebben vastgesteld dat motivatie dan ook een belangrijke succesfactor is bij het leren. Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op de motivatie van leerders. U vindt ze in het kader hiernaast.

Daarnaast moet je vaardigheden onderhouden om ze niet te vergeten. Use it or lose it! We zien vaak dat mensen na een cursus dat wat ze geleerd hebben weer vergeten. Dat is zonde van ieders inspanningen. We moeten dus aandacht besteden aan hoe leerders ook buiten en na de cursus kunnen blijven leren.

- 1 AUTONOMIE**
Volwassenen blijven gemotiveerd als ze zelf kunnen beslissen over wat ze willen leren en hoe ze dat willen doen.
- 2 RELEVANTE TAKEN**
Volwassenen werken het liefst aan functionele taken uit hun dagelijkse werkelijkheid.
- 3 REALISTISCHE VERWACHTINGEN**
Leerders moeten beseffen dat het misschien niet snel gaat en dat fouten maken erbij hoort.
- 4 SUCCESERVARINGEN**
Volwassenen hebben haalbare doelen nodig en blijven gemotiveerd door het behalen van de doelen.
- 5 POSITIEVE FEEDBACK**
Leerders willen horen wat er goed gaat, ze willen dat hun inspanningen 'gezien worden'.
- 6 POSITIEVE ATTRIBUTIE**
Leerders moeten vertrouwen krijgen in hun leervermogen. Hebben ze iets voor elkaar gekregen? Dan is dat echt door hun eigen inspanningen en competenties gebeurd!
- 7 VERBONDENHEID**
Een goede relatie met de coach, met medeleerders, en met anderen in de leef- en leeromgeving, het is allemaal belangrijk. Ergens bij horen en je veilig voelen helpt enorm bij het leren en bij de motivatie om te leren.

PULL (niet sturend)

Luisteren

Reflecteren

Parafaseren

Samenvatten

Vragen stellen

Suggesties doen

Feedback geven

Hulp aanbieden

Advies geven

Instructie geven

Opdracht geven

PUSH (sturend)

4 Wat is coaching?

Als de leerder de regie gaat voeren over zijn eigen leren, dan betekent dat, dat de begeleiders (docenten, vrijwilligers) die regie niet langer voeren. Hun rol verandert: van docent naar coach.

Een coach helpt de leerder om zijn of haar leervragen te verhelderen, keuzes te maken, lange termijndoelen te stellen, haalbare korte termijndoelen te formuleren, bronnen te vinden, te reflecteren en evalueren. Dat doet de coach bijvoorbeeld door te luisteren, vragen te stellen, te bemoedigen en betrokkenheid te tonen.

De coach lost het probleem niet op voor de leerder, maar ondersteunt de leerder bij het realiseren van zijn of haar doelen.

5 Wat doet de coach precies?

- De kernopdracht van de coach is het begeleiden van de leerder bij zijn of haar ontwikkeling tot actieve, autonome leerder.
- Een coach bouwt een goede relatie op met de leerder. De coach toont respect voor de leerder en toont vertrouwen in het vermogen van de leerder om te leren.
- Een coach is flexibel en open, een coach oordeelt niet. Een coach volgt de leerder.
- Een coach luistert actief.
 - Door samen te vatten, met andere woorden te zeggen of letterlijk te herhalen wat de leerder zegt, geef je aan dat je de leerder gehoord en begrepen hebt, en bevorder je het reflecteren door de leerder.
 - Je gaat in op de ideeën en suggesties van de leerder.
- Een coach stelt vragen.
 - De coach stelt (overwegend) open vragen.
 - De coach stelt actiegerichte vragen.
 - De coach stelt doelgerichte vragen.
- Een coach ondersteunt het doelen stellen en het plannen van leeractiviteiten.
 - Door middel van brainstormen;
 - Door het aanmoedigen van experimenteren.
- Een coach ondersteunt ondersteunt reflectie en evaluatie.

Hoe kan ik ...

Dingen die je kunt doen of zeggen

Dingen die je beter niet kunt zeggen (of doen, of denken)

Een relatie opbouwen met de leerder

Toon respect.
Toon vertrouwen.
Maak duidelijk wat je van de leerder verwacht en wat de leerder van jou kan verwachten.

Dat gaat hem nooit lukken.

Flexibel en open zijn, niet oordelen

Volg de voorstellen en plannen van de leerder.

*Ik vind dat niet zo'n goed plan.
Dat zou ik anders aanpakken als ik jou was.*

Actief luisteren

Je zegt dus dat je graag wilt werken aan het schrijven van een e-mail.

Open vragen stellen

Kun je een voorbeeld geven van een brief die jij wilt lezen?

Actiegericht zijn

Kun je een paar manieren bedenken om dit probleem op te lossen?

Welke manier zal goed kunnen werken, denk je?

Wat is de eerste stap die je zou willen zetten?

Planning ondersteunen

Wat ga je deze week doen?

Is dat alles wat je wilt doen?

Hoeveel woorden kun je deze week leren, denk je?

Ik denk dat je dat niet allemaal kunt doen in een week.

Hoeveel tijd heb je nodig voor deze klus, denk je?

Haalbare doelen stellen

Wat zou je bereikt willen hebben aan het eind van deze week?

Dat lijkt me veel te moeilijk voor jou!

Wanneer ben je tevreden? Hoe weet je dat het gelukt is?

Reflecteren en evalueren

Hoe is het gegaan?

Wat ging het beste?

Hoe kwam het dat het zo goed lukte?

Wat zou je de volgende keer anders willen aanpakken?

Dit kun je zeggen over...

Het doel van coaching

Het doel van coaching is om jou te helpen beter te worden in zelfstandig leren, zodat jij lees- en schrijftaken (rekentaken, taken op de computer) in jouw dagelijks leven of op je werk beter aankan.

Als jij blijft lezen, schrijven, (rekenen, werken met de computer) dan zorg je ervoor dat je na de cursus niet vergeet wat je geleerd hebt en dat je zelf ook nieuwe dingen kunt bijleren.

Dit kun je zeggen over...

Pilot en onderzoek

De coachgesprekken maken deel uit van een onderzoek naar zelfstandig leren. Tijdens het onderzoek komen de onderzoekers een paar keer met ons praten.

Ze zullen vragen wat je geleerd hebt van de gesprekken.

Ga je daarmee akkoord?

Het eerste gesprek

A Verwachtingen en afspraken

In het eerste gesprek maak je duidelijk wat je als coach van de leerder verwacht, en wat de leerder van jou kan verwachten. De volgende punten komen aan bod:

- Wat is coaching?
- Het doel van coaching (zie kader)
- Hoe lang duurt het?
- Pilot en onderzoek (zie kader)

B Persoonlijke doelen van de leerder

In de eerste fase van de coaching ondersteun je de leerder bij het stellen van een leerdoel. Het is belangrijk dat het doel concreet is, dat de leerder voor zich kan zien wanneer het doel bereikt is.

Leerders vinden het niet altijd makkelijk hun doelen te formuleren. Hoe krijg je het gesprek op gang?

- Je kunt vragen naar een concrete dag uit hun leven, bijvoorbeeld gisteren. Heeft de leerder gisteren iets geschreven? Iets gelezen? Gerekend, bijvoorbeeld betaald in de winkel? De computer gebruikt? Welke dingen zijn lastig? Hoe lost de leerder de problemen op?
- Veel leerders hebben meerdere doelen. Probeer erachter te komen welk doel het meest prangend is, nodig de leerder uit te focussen op één belangrijk doel. Als dat doel bereikt is, kan een nieuw doel worden gesteld.

Nodig de leerder uit om voor de volgende sessie één of meer voorbeelden mee te nemen van het soort tekst of taak dat model staat voor zijn doel.

Het tweede gesprek

In het tweede gesprek komt aan bod:

A Persoonlijke doelen van de leerder (vervolg)

In de tweede sessie zal het gesprek over het leerdoel van de leerder een vervolg krijgen. Sommige leerders zijn misschien in de eerste sessie al ver gekomen en hebben nu één of meer voorbeelden meegebracht. Selecteer samen een voorbeeld dat als richtpunt kan dienen, dat het doel van de leerder mooi illustreert.

B Het weekplan: vooruitkijken

In de coachgesprekken wordt gewerkt aan de hand van een weekplan. Hierin worden de doelen en acties voor de komende week vastgelegd. Het weekplan structureert het gesprek en geldt als geheugensteuntje.

Vragen die elke keer aan bod komen:

- Wat is de eerste stap die je kunt zetten om je doel te bereiken?
- Hoe pak je het aan?
- Wanneer is het af?
- Ga je het alleen doen, of met iemand samen?
- Heb je hulp nodig, denk je? Aan wie ga je hulp vragen?
- Wanneer ben je tevreden?

Houd steeds in de gaten:

Sommige vragen zijn waarschijnlijk niet zo makkelijk voor de leerder.

Stel aanvullende vragen om het gesprek op gang te krijgen.

Gun de leerder tijd om te denken. Accepteer de antwoorden van de leerder.

Toon vertrouwen.

Het derde gesprek en daarna

In de volgende sessies staan steeds twee zaken centraal:

- A Terugkijken op de acties die de leerder heeft uitgevoerd met behulp van het weekplan;
- B Een nieuwe stap plannen voor de komende week, zoals in het tweede gesprek.

A Het weekplan: Terugkijken

Vragen die elke keer aan bod komen:

- Hoe is het gegaan?
- Hoe heb je het aangepakt?
- Wat is goed gegaan, hoe merkte je dat het goed ging?
- Waar ben je trots op?
- Als de leerder heeft samengewerkt met iemand: hoe is dat gegaan, wat leverde dat op?
- Als de leerder hulp heeft gehad: idem.
- Is er iets dat je de volgende keer anders zou willen aanpakken? Wat dan? Hoe zou je het doen?
- Welke volgende stap kun je nu zetten?

B Het weekplan: vooruitkijken

Zie de info bij het tweede gesprek.

Samenwerken gaat niet altijd vanzelf.
Er zijn duidelijke afspraken nodig.
Nuttige afspraken kunnen zijn:

Bespreek met elkaar:

- 1 Voor je begint**
Wat gaat we doen?
Hoe pakken we het aan?
Wat hebben we nodig?
- 2 Tijdens de taak**
Gaat het goed?
Kunnen we zo verder?
Wat moet er anders?
- 3 Na afloop**
Wat ging goed?
Wat hebben we geleerd?
Zouden we het de volgende keer weer zo doen?

Luister naar elkaar.
Laat elkaar uitspreken.
Stel vragen aan elkaar.
Geef complimenten.
Toon respect.

6 Samenwerkend leren

Als leerders met met elkaar samenwerken, dan heeft dat een aantal mogelijk voordelen:

- Het is noodzakelijk dat ze overleggen over de aanpak en over het resultaat. Dat dwingt hen ertoe hun werkwijze expliciet en daarmee bewust te maken.
- Ze kunnen elkaar helpen. De rol van helper vervullen is goed voor het zelfvertrouwen.
- Ze ervaren dat ze niet alleen iets kunnen leren van iemand die het weet (de docent) maar ook van samenwerken met iemand die ook nog volop aan het leren is.
- Mogelijk ontstaan er leervriendschappen die verder reiken dan de cursus. Als mensen samen kunnen leren met een maatje, dan houden ze het gemakkelijker vol.

7 Materiaal

Laaggeletterde leerders komen naar een cursus omdat ze in het dagelijks leven aanlopen tegen een tekort aan lees- en schrijfvaardigheid. Ze kunnen bijvoorbeeld bepaalde brieven niet goed begrijpen, mail niet beantwoorden, of lopen op het werk aan tegen ingewikkelde instructies en voorschriften, etc.

Leren binnen een schoolse setting heeft vaak een aantal specifieke kenmerken. Eén ervan is het gebruik van leermiddelen: schoolboeken, werkbladen, oefenprogramma's op de computer. Leerders moeten woorden invullen, antwoorden omcirkelen of aanklikken, zinnen in de goede volgorde zetten, etc. In het echte leven doe je zulke dingen eigenlijk nooit.

Om dichterbij hun persoonlijke doelen te komen moeten leerders de dingen die ze leren door de oefeningen binnen het leertraject kunnen toepassen in het echte leven. Dat heet transfer.

We weten dat het voor laagvaardige leerders enorm ingewikkeld is om het schoolse leren te verbinden met de wereld buiten de school. Daarom zouden we de lees- en schrijftaken die leerders in het echte leven moeten uitvoeren zoveel mogelijk centraal moeten stellen bij het leren. In het leertraject wordt dan gekeken welke stappen gezet kunnen worden in de richting van het persoonlijke leerdoel van de leerder. Leerders brengen hun eigen materiaal mee en leren strategieën om om te gaan met lastige teksten en moeilijke schrijftaken.

Let op!

Als de coach inschat dat de leerder baat kan hebben bij het werken met een hulpkaart, en als de leerder heeft ingestemd met het voorstel, dan wisselt de coach tijdelijk van rol. De 'coachpet' gaat als het ware even af, en de 'docentpet' gaat op. Maak dit expliciet voor de leerder! Dit is belangrijk omdat je nu namelijk een belangrijk uitgangspunt van coaching (de leerder heeft de regie, de coach volgt de leerder) tijdelijk terzijde schuift.

Als je een leerstrategie wilt aanreiken, zal het meestal nodig zijn om de strategie met de leerder samen uit te proberen. Je doet de verschillende stappen dan voor (modellering) en praat erover met de leerder. Daarna laat je het de leerder zelf uitproberen en geef je feedback op zijn aanpak.

8 Strategieën

Een strategie is een aanpak die, naar inschatting van de leerder, het bereiken van de leerdoelen vergemakkelijkt. Effectieve leerders sturen hun leergedrag bewust. Ze gebruiken daarvoor meta-cognitieve strategieën, zoals:

- doelen stellen
- oriënteren op de taak, nadenken over de aanpak
- plannen
- uitvoeren en monitoren
- het resultaat evalueren

Deze stappen zijn belangrijk bij elk leerproject en bij elke fase van een leerproject.

Daarnaast kunnen we een groot aantal taakspecifieke strategieën onderscheiden. Hoe pak je een leestekst aan? Je denkt bijvoorbeeld eerst na over wat je al weet van het onderwerp of je gebruikt de kopjes om informatie te vinden. Hoe onthoud je nieuwe woorden? Misschien gebruik je een schriftje om ze in op te schrijven. Hoe ga je een rekenprobleem te lijf? Sommige mensen gebruiken hun vingers bij het tellen, anderen een rekenmachine. Je pakt taken dus op een bepaalde manier aan. Als je die manier bewust kiest, omdat je weet dat hij voor jou werkt, dan pas je een leerstrategie toe.

Laaggeletterde leerders beschikken niet altijd over effectieve strategieën en het kan soms de moeite waard zijn om een strategie aan te reiken. In het project hebben we voor belangrijke strategieën hulpkaarten ontwikkeld. De leerder kan de strategie uitproberen en nagaan of die voor hem werkt.

De coach verandert van rol als hij een strategie aanreikt: van coachen naar doceren. Het is belangrijk om deze rolwisseling expliciet te maken.

ALGEMENE COMPETENTIES AUTONOME LEERDERS

COMPENTIES	1 Verantwoordelijkheid	2 Doelen stellen	3 Plannen	4 Uitvoeren	5 Monitoren, evalueren
	De leerder is zich bewust van zijn actieve rol in het leerproces en kan daarmee omgaan.	De leerder kan een leervraag herkennen en kan realistische doelen stellen.	De leerder kan in een leerproject stappen plannen op weg naar zijn leerdoelen.	De leerder kan materiaal vinden en gebruiken om zijn leerdoelen te bereiken.	De leerder kan het leerproces monitoren, evalueren en conclusies trekken voor verder leren.
HOUDING, VAARDIGHEDEN, KENNIS	De leerder heeft een actieve leerhouding en neemt verantwoordelijkheid voor het leren.	De leerder kan leerwensen en leerdoelen formuleren.	De leerder denkt na over activiteiten die nodig zijn om zijn doelen te behalen.	De leerder kan materiaal zoeken in het dagelijks leven en dat gebruiken voor het leren.	De leerder kan materialen selecteren en gebruiken om het leren te evalueren.
	De leerder kan zijn sterke en zwakke punten in het zelfstandig leren van basisvaardigheden benoemen.	De leerder kan leerproblemen, onuitgevoerde activiteiten en leerdoelen aangeven met behulp van materiaal uit het dagelijk leven.	De leerder kan activiteiten organiseren om zijn doelen te behalen.	De leerder kan materiaal voor zelfstudie vinden en gebruiken.	De leerder kan leerdoelen bijstellen.
	De leerder kan leerpartners kiezen en met hen samenwerken.	De leerder kan realistische doelen stellen. - lange termijn doelen (een baan vinden) - korte termijn-doelen (een formulier invullen).	De leerder weet welke activiteiten moeilijk voor hem kunnen zijn en kan oplossingen zoeken.	De leerder kan nadenken over passende leerstrategieën. Hij kan verschillende strategieën uitproberen en nagaan of ze bij hem passen.	De leerder kan geschiktheid van materiaal evalueren.
	De leerder kan om hulp vragen in verschillende fases van het leerproces en kan om verschillende soorten hulp vragen.	De leerder kan denken en praten over mogelijke oorzaken van leerproblemen.	De leerder kan omstandigheden (tijd, plaats) organiseren waarbinnen hij kan leren.		De leerder kan zijn aanpak en de geschiktheid van gekozen strategieën evalueren en zo nodig zijn aanpak bijstellen.
	De leerder blijft gemotiveerd, leert effectief en zet door.		De leerder weet waar hij middelen, strategieën en materiaal kan vinden.		De leerder kan de resultaten van het leren evalueren (doelen, materiaal, eigen verantwoordelijkheid, leerplan, leerpartners).
MATERIAAL	Portfolio / Actieplan Leerdagboek Cchecklists	Portfolio / Actieplan	Portfolio / Actieplan	Online platforms Strategiekaarten Apps Boeken	Portfolio / Actieplan Leerdagboek Checklist

